

Nederlandsche Verzen en Nederlandsche Proza.

VI.

Versleten door Antoon Moortgat
(Uitgave van het Taalverbond,
N°. 5). Gent, *J. Vuylsteke*, 1892.

Wij zijn te Andwerpen na het vallen der duïsternis, en roeien in eene boot over de Schelde.

„Een tooverachtig nachtgezicht ont-,
vouwde zich, nu het... donker
„is geworden. Het wriemelt en fon-
„kelt van star op star, boven den
„blauwzwarten trans, waarop Andwer-
„pen's toren, zwarter nog dan het
„zwarte gewelf, scherp zich afteekent:
„slank en rank als eene opgeschoten
„maagdengestalte; zwart als het spook
„van den in 't niet vervlogen tijd; aan-
„grijpend schoon en sierlijk van vormen,
„bij nacht als bij dag; heerschend als
„een vorst; met eene opkomende star,
„eenen duizendstraligen smaragd gelijk,
„die met liefelijk streeleend geflonker door
„een der torenramen piept, waar de
„nachtwind doorzippelt als door de mazen
„van een kanten sluier.

„O, die toren!... Dat steenen poema,
„boven die stad, door de Muzen ge-
„liefd!... Dat reuzenjuweel, waarin de
„grove zandsteen den trotschen diamant
„als scherfglas vergeten doet.”

Dit fragment is ontleend aan de no-
velle: *Versleten* door Antoon Moortgat.
Deze nieuwe Zuid-Nederlandsche novellist
schrijft als een jong letterkundig kunste-
naar, die zich voor het eerst openbaart,
en terstond indruk maakt. Zijn Schelde-
gezicht bij avond is eene verdienstelijke
bladzijde. Zoo ook enkele volzinnen
over eene boerenkermis, dicht bij And-
werpen.

„Of het prettig toeging? Denk eens

„aan!... In meer dan twintig „her-
„bergen” huilen de zware Fransche orgels
„op ongelooflijk wijze. Geen helsch lawaai
„van duizend visch- en appelleersters;
„geen gefluit van spoortreinen; geen ge-
„brul van stoomboot-signalen; geen ra-
„zend, bulderend gebalk of geloei, kan
„maar een tiende eener seconde de ver-
„gelijking doorstaan met het daemonische
„orkest, dat als een orkaan uit twintig
„kroegmuilen de straat instormt, om u
„als duivelsmuziek in de hersens te slaan:
„als eene woedende Sabbath; een fortis-
„simo van Grimm's straatmuzikanten,
„uit duizenden jankende, miauwende,
„blaffende, balkende kelen! Of men daar
„pret had?”... .

Er is nog eene derde knappe blad-
zijde, handelend over de wanhoop van
Jef Vermeiren — den held van 't ver-
haal — en zijn tocht in een mistigen
nacht door de dokken, om een eind te
maken aan zijn leven in de Schelde:

„Zijn stap werd onzeker, terwijl hij
„meer en meer het oude water na-
„derde... . Zien kon hij het niet, want
„de mist lag er zwaar over uitgespreid
„en hij dacht, dat het geen last zou
„lijden... . Eén plons!... . Hij wilde...
„Neen, aan *dien* paal niet!... . Ook aan
„*dien* niet!... . *Niet*, waar de sloepen
„liggen!... . Niet aan den vliet, neen...
„niet in den modder!... . Aan het dok
„zou hij gaan... . daar was het water
„diep en snelvlietend, daar kende hij
„de draaiputten, die hem ras zouden
„verzwelgen... .

„Naar het dok dan!

„Maar hoe meer hij nadert, hoe moei-
„lijker schijnt het hem, juist dáar van
„het leven te scheiden. Zijne tranen be-

„ginnen te vloeien; het aandenken ver-
„teert zijn gemoed, en doet hem met de
„wereld vrede krijgen....

„Hoe frisch en levendbrengend is de
„zoute waterbries. En de mist trekt op
„met groote grauwe vlokken, onder 't
„doorbrekende maanlicht.

„Daar ziet hij klaar en duidelijk het
„dokhoofd, en waarlijk, 't is als kwame
„zijn verleden eensklaps opdagen!....
„Het water is hoog,.... het sas open....
„Hij hoort het gezang — dat oude,
„weemoedig kraaiende gezang der matro-
„zen — en het metaalachtig geklakkak
„van 't ankerwindas aan boord van een
„groot, dreigend vaartuig, dat in het dok
„moet gehaald worden”....

De nieuwe Vlaamsche novellist, Antoon Moortgat, is een handig auteur. Hij verstaat het landschappen en stadsgezichten op het doek te brengen. Talent bezit hij — maar hoe heeft hij er gebruik van gemaakt in de novelle: *Versleten*?

Het verhaal begint in „een gangsken, waar het stinkt naar visch, en vuil zeepsop en slecht verluchte huisjes”. De held, of liever de patiënt, Jef Vermeiren, is een wees, op zijn dertiende jaar minnaar van eene monster van gemeenheid en bedorvenheid — Lies Dekeyser. Nauw zeventien jaar oud wordt deze door eene rechtbank naar een verbeterhuis gestuurd tot haar een-en-twintigste jaar — wegens bloedschande bedreven met haar vader, schoon de auteur later het afgrijselijke van het feit poogt te verminderen, door te bewijzen, dat deze helleveeg de dochter van den man, die voor haar vader doorgaat, niet is.

De held-patiënt krijgt eene plaats op een kantoor. Hij ontmoet na enkele jaren de daemonische Lies Dekeyser, en wordt op nieuw haar speelbal. Maar spoedig bemerkte hij, dat zijne fraaie vriendin in nauwe betrekking staat tot den heer Van Hasselt, op wiens kantoor hij schrijft. Het is onnoodig het verder verloop dezer novelle te schetsen. De patiënt wordt

teringlijder, valt in handen van nog lagere wezens, en sterft op een karnavalsbal — terwijl zijne beide minnaressen zich om zijnentwil de haren uit het hoofd trekken!

Zeker eene alleronverkwikkelijkste geschiedenis! In de eerste plaats zou mogen gevraagd worden, of een auteur als Antoon Moortgat geen smaakvoller keus zou kunnen doen uit heel het bonte Andwerpsche leven, dat hij nu alleen van de stuitendste zijde toont? Maar gesteld ook, dat hij van zijn kant zich mocht verdedigen met een *tous les genres sont bons, hors le genre ennuyeux*, zoo zou het toch de vraag zijn, of hij ondanks zijn schrijverstalent den lezer niet verveeld heeft met de opeenstapeling van zooveel gruwelen? En dan is de manier, waarop hij ze zonder groot verband naast elkander stelt, geenszins eene aangrijpende artistieke te noemen.

Zijne personen zijn te oppervlakkig geteekend. Zijn held is een zonderling weeke natuur, zonder eenig spoor van karakter, een voetveeg voor al de diep verdorven ellendelingen, waarmee hij in aanraking komt. En deze laatsten zijn even eentonig boosaardig als Jef Vermeiren eentonig zwak is. Juist hierin openbaart zich de oppervlakkigheid van den auteur, die als stylist een uitmuntenden aanleg heeft.

Het is daarom des te meer te verwonderen, dat in eene korte aankondiging van dit werk in het *Volksbelang*, het bekende Gentsche weekblad, van een „brok naturalisme” gesproken wordt. Opmerkelijk is het, dat er zoo dikwijls van naturalisme gewaagd wordt, waar er geen spoor van te ontdekken is. De vertelling van Antoon Moortgat is veeleer naar de oude romantische methode, dan in naturalistischen trant geschreven. Maar het schijnt wel, of de teekening van achterbuurten met diep bedorven, cynische persoonlijkheden reeds volstaat, om van naturalisme te spreken. Op deze wijze zouden Paul Féval en Eugène Sue de grootste natura-

listen vóór het Naturalisme geweest zijn, daar zij in de schildering van boeven, gauwdieven en achterbuurten eene groote virtuositeit aan den dag hebben gelegd.

De term: Naturalisme wordt nog dikwijls in zeer verschillenden zin gebruikt. Verwarring van begrippen heeft hier niet zelden plaats. Vóór 1866 spraken men van Realisme, als de aesthetische theorie, die tegenover de stoutheden der fantazie eene strenge studie van de werkelijkheid stelde. Balzac gold voor den aanvoerder der Realisten; Flaubert voor den schitterendsten kunstenaar dezer richting. Zola heeft in de voorrede van zijne *Thérèse Raquin* (1866) het eerst den term Naturalisme gebruikt. Zijne bedoeling was het oppervlakkig subjectivisme van den letterkundigen kunstenaar aan banden te leggen. Zola wil, dat men het leven, den mensch, de maatschappij bestudeere, dat men eene kunst huldige berustend op vooraf onderzochte dokumenten. Zola verlangt studie, en past de experimenteele methode der natuurwetenschappen toe bij het samenstellen zijner moderne romans.

Daar hij nu evenwel in zijn ijver voor de volkomen onverbloemde waarheid soms de eischen van goeden smaak en kiesheid uit het oog verloor, heeft men eene geheel andere beteekenis aan zijn Naturalisme gehecht, dan hij zelf bedoelde. Schildert onze Vlaamsche taalgenoot eenige achterbuurten van Andwerpen, dan zal alleen van zijn naturalisme mogen gesproken worden, wanneer het blijkt, dat zijne schildering op eene diep indringende studie der lagere Andwerpsche volksklasse berust. Dit is evenwel het geval niet. De vertelling draagt zoo weinig den naturalistischen stempel, dat zelfs de realistische neiging van dezen auteur, om aan alles eene sterk sprekend kleur te geven, zich slechts hier en daar op sporadische wijze vertoont.

* * *

Een verlaten post (en andere novellen) door Johanna van Woude (Mevr. Van Wermeskerken—Junius) met (het portret van de schrijfster en) twee platen van Wilm Steelink. L. J. Veen, Amsterdam (zonder jaartal; 1892).

Geen eigenaardiger contrast dan Johanna van Woude en Antoon Moortgat. Het geheele boek van onze begaafde landgenoot maakt den indruk eener zachte, bekoorlijke muziek, alles is met lichte, teedere kleuren gepenseeld. Geen ruwe woorden uit de achterbuurten klinken in onze ooren, tenzij in de laatste schets: *Noodlot*, waarin Johanna van Woude de volksellende, de dronkenschap, de al te groote gezinnen der werklieden, als iets fataals poogt voor te stellen.

De grootste novelle staat alleen op den titel vermeld: *Een verlaten post*. Gedurende de lezing der eerste vijftig bladzijden maakt de schrijfster zich geheel van ons hart meester door de voorstelling van hare heldin Renée. Buiten opgevoed door een vader, die met haar dweepte, moet Renée naar eene tante in eene groote stad, als die vader overleden is. Het afscheid van het oude huis, van den tuin, van den hond Caesar kenmerkt zich door een uiterst fijn sentiment. Zoo zegt Renée tot den hond: — „Als ik trouw, Cae, — en ik zal erg mijn best doen er als een jonge dame uit te zien, dan trouw ik eerder — ga ik in een eigen huis wonen, zie je, en dan schrijf ik dadelijk, om je, hoor! Dat beloof ik je vast. Kijk altijd maar uit, als het tijd is, dat oude Peter met de brieven tasch komt; eenmaal zal mijn brief er bij zijn!”

Uitstekend heeft Johanna van Woude het contrast tusschen tante en nicht doen uitkomen. De tante, mevrouw Gerlings, eene dame uit de wereld, die niet begrijpt dat Renée zonder corset negentien jaar is geworden, die haar wil „poederen” — en over de krachtige weigering van haar

nichtje spot — deze tante verzoekt haar het verdriet over haars vaders dood maar boven op hare kamer te laten, als er menschen komen. Een derde persoon in de novelle is Hugo Freeze, broeder van mevrouw Gerlings, een rijk officier der cavalerie. Deze knappe, maar genotzieke wereldling maakt diepen indruk op Renée, en Renée op hem. De ontkiemende liefde tusschen beiden wordt met bewonderenswaardige noblesse van gevoel geschilderd. Renée wil als eene kleine, trouwe schildwacht voor haar aanvoerder op haren post blijven bij dag en bij nacht. Zoodra zij verloofd zijn, zegt Hugo, dat ze in ieder geval maar dadelijk aan Caesar moet schrijven. Renée was volmaakt gelukkig. „Hare vermoeide ziel, die zoo lang zoekende was rondgegaan in die vreemde wereld, had eindelijk de vleugelen dichtgevouwen en rustte in zalige lieflijke rust. „Zij had haar tehuis gevonden.”

Ze trouwt — en als ze haar eigen huis binnentreedt, wordt ze door Caesar verwelkomd — Caesar door Hugo ontboden. Renée werd door haar geluk en hare liefde aanvulliger en mooier dan zij ooit vroeger was. „Hoe graag ging (Hugo) met haar uit! Zij was zoo mooi, dat de menschen op straat bleven stilstaan, om haar na te zien; het was als straalde er licht van haar af, als omgaf een aureool dat reine, lieve kindergelaat, en menig dof oog verhelderde, menige in bitterheid saamgenepen mond ontspande zich tot een glimlach, als zooveel geluk voorbijging.”

Plotseling komt het „Noodlot” — de schrijfster schijnt tot het fatalisme over te hellen — Renée's geluk voor goed verwoesten. Er verschijnt eene vrouw met twee kleine kinderen, om geld te vragen voor de zonen van . . . Hugo. Van dat oogenblik is Renée besloten te sterven. Een snel werkend vergif maakt een eind aan haar leven.

Dit slot bederft mij de allerliefst ge-

schreven novelle Zoo gaat het niet in het leven. Zeker, een of ander rijk cavalerie-officier zal vóór zijn huwelijk wel eens eene liaison hebben aangegaan met een jonge vrouw van minderen stand. Dit is meer gebeurd. Maar juist, omdat hij rijk en een man van de wereld is, zal hij bij gelegenheid van zijn huwelijk zorg dragen, dat zijne vroegere minnares tevreden gesteld worde met geld en goede woorden. Dat Hugo Freeze hieraan niet gedacht heeft, schijnt uiterst onnoozel! Dat de minnares om geld komt bij Renée is nog onwaarschijnlijker. Zij zou haar doel beter bereikt hebben, door zich tot Hugo te wenden. Was het om wraak te nemen over zijn huwelijk, dan had Hugo dit moeten voorzien, en maatregelen kunnen nemen, om te beletten, dat de gevreesde persoon in zijn huis doordrong. De zelfmoord van Renée maakt het slot hyperromantisch — en veel te week.

Beter, degelijker, maar even bekoorlijk van sentiment is de korte schets: *De eerste dag van beterschap* — de zeer juist uitgedrukte blijdschap van een ouderpaar, bij de aanvankelijke herstelling van een geliefd kind. In *Van het schoone leven* is bijna eene gelijke stof behandeld — eene moeder, die eene gevaarlijke operatie moet ondergaan, en in diepen weemoed voor de toekomst der haren vreest. Het best schijnt mij geslaagd de uitstekende reisschets: *Naar Oberammergau*. Het fijn besnaarde speeltuig, dat deze schrijfster ter harer beschikking heeft, geeft hier zijne opgewektste en gezondste melodieën. De schets van de feestelijke vertooning der *Passionspiele* is meesterlijk. Het reeds zoo dikwijls behandelde onderwerp geeft deze schrijfster gelegenheid de echt gemoedelijk-religieuse kleur van het spel der Oberammergauers in een nieuw licht te stellen — het licht, dat uit haar snel bewogen gemoed straalt over de wereld, die zij waarneemt.